

beweging, die zich mededeelt aan den aether en hem doet trillen of golven.

Dit nu geldt van het kunstlicht en ook van het natuurlijke.

Bij de hierboven vermelde opvatting omtrent de wording van het licht op den eersten Scheppingsdag, zou dus bij het *Daar zij licht* een Goddelijke Kracht op de door God geschapen aether zijn uitgegaan, welke als eerste oorzaak zijn trillende of golvende beweging wrocht en waarbij dan als tweede oorzaak voor het licht op onze aarde, de warmte van de zon, haar natuurlijke lichtbron, werkte.

Wezen wij er hierboven reeds op, hoe het wonder doen in al Gods werken ook hierin uitkomt, dat Hij met eenvoudige middelen zoo groote dingen tot stand brengt, dit blijkt dan ook bij wat de natuurstudie leert omtrent het wezen van het licht. Het licht niet anders dan een beweging van den aether, door 'Heeren Kracht' ontstaan en, wijl deze Kracht in de schepping alomtegenwoordig is, voortdurend gewerkt door Hem, Die in alle ding, dus ook in dien aether en in die zon, de Werker is.

Van Hem en door Hem hebben wij dus ook het licht.

Het licht is dus niet van eeuwigheid; het is niet zelf God, zoo als sommige heidenen meenden, maar schepsel, en dus niet-God. Dat is ook de religieuze betekenis van het scheppingsverhaal omtrent het licht. Het veroorzaakt alle vergoding en alle culte of eere-dienst van het licht.

En dat licht was goed. Voor God goed. Het licht in zijn wonderde schoonheid, in zijn voor heel de schepping zoo zegenrijke werking.

Al wat op aarde leeft, plant en dier en mensch, mint en zoekt het licht.

Licht wekt vreugde.

Licht is, heel de geschiedenis door, onder alle volk symbool van wat goed en heilig is.

Ook de Schrift gaat ons daarin voor.

Jesus noemt en de zijnen en zich zelf het „licht der wereld“, en de heilige apostel Johannes verkondigt: dat God een licht is, en gansch geen duisternis in Hem is. (1 Johannes 1 : 5).

Overal in de Schrift het symbool van het licht.

Het natuurlijke een zinnbeeld van het geestelijke.

Ook waar de apostel wijst op het werk des Heeren in de natuur en de genade, als hij schrijft: Want God Die gezegd heeft, dat het licht uit de duisternis zoude schijnen, is Degene die in onze harten geschenken heeft, om te geven verlichting der kennis der heerlijkheid Gods, in het aangezicht van Jesus Christus. (2 Corinthe 4 : 6).

„Dit is de vloek.“

Toen zeide hij tot mij: „Dit is de vloek, die uitgaan zal over het gansche land; want een iegelijk, die steelt, zal van hier, volgens dezen vloek, uitgeroeid worden; desgelijks een iegelijk, die valscheheid zwerft, zal van hier, volgens dezen vloek, uitgeroeid worden.“

Zach. 5 : 3.

Almeer verstaat men onder *vloek* uitsluitend een ruw uitgesproken woord, waarin Gods heilige naam misbruikt wordt.

Toch is dat de eigenlijke zin en betekenis van het begrip *vloek* volstrekt niet.

Wat men nu veelal „een vloek“ noemt, komt over de zondige lippen van een zichzelf vergeet mensch, „de vloek“ daarentegen gaat van den mond des Heeren uit, opdat Hij zichzelf in zijn heiligheid handhave.

De vloek staat tegenover den zegen.

Een neutrale toestand is hier niet. Op alles rust iets. Zoo niet de zegen dan de vloek, en omgekeerd, zoo niet de vloek dan de zegen. In beide mogen graden zijn. De één maal moogde de zegen nauwelijks merkbaar zijn, en de andere maal voor aller oog machtig uitbreken, en zoo ook de vloek de één maal ternaauwernood te bespeuren zijn, en kort daarop vernielend en verderfend indringen, maar zwak in werking of machtig doorbrekend, zegen of vloek werkt er altijd en op alles. Op uw persoon, op uw gaven en talenten, op uw gezin, op wat ge onderneemt, op heel uw existentie. In niets is stilstand. Alles is aan gestadige wisseling onderhevig. Zelfs de lendenen der bergen en der rotsen ondergaan rustloze verandering. En die nooit tot rust komende verandering heeft altoos een strekking, een uitwerking, om te doen minderen of te doen verbeteren. En voor zoover nu in dien voortgang of in dien achteruitgang met de heiligheid Gods gerekend wordt, is er in werkzaam of de zegen die benedijkt, of de vloek die vermaledijkt.

Het rechte inzicht hiervan is daarom zoo moeilijk omdat de verschillende krachten, die hier werken, zoo schier onaspeurlijk verwikkeld zijn.

Neem b. v. de schijnbaar zoo uiterst eenvoudige tegenstelling tusschen het gezonde opgroeien van het jonge kind, en het langzaam wegbreken van de levenskracht bij ouden van dagen.

Ongetwijfeld werkt in dat groeien van het kind de zegen, en in dat gestadig verzwakken van den grijsaard de vloek; maar noch deze zegen bij het kind, noch deze vloek bij den grijsaard is persoonlijk. Dat groeien is uitvloeisel van den zegen, die in de Scheppingsverhaal over ons menschelijk geslacht is uitgesproken, en die in de gemeene Gratie bestendig is, terwijl in dat langzaam inzinken van den man van jaren niet anders werkt dan de vloek, die na de zonde in den dood over ons gekomen is. De gestadige verzwakking in den ouden is de inzinking, die door de voorwezen van den dood ons bij levenden lijve al minder doet worden.

Wat is nu die vloek? Het is een vernielende kracht die van God uitgaat. „Dit is de vloek, zegt Zacharia, die uitgaan zal over het gansche land, want een iegelijk die steelt, zal van hier krachtens denzelfden vloek uitgeroeid worden;

desgelijks een iegelijk die valscheheid zwerft, zal krachtens denzelfden vloek van hier uitgeroeid worden“. En dan voegt de Heere er dit bij: „Ik, uw God, breng dien vloek voort, dat hij kome in het huis van den dief, en in het huis van dengene die bij mijnen Naam valscheheid zwerft; en hij zal, namelijk die vloek, in het midden zijner huizen overnachten, en hij zal het verteren met zijn houten en met zijn steenen.“

Een geweldig aangrijpende voorstelling.

Er is iemand die zondigt tegen zijn God. Hier worden nu met name de dief en de valscheheid genoemd, maar het slaat natuurlijk op elke zonde, op alles wat tegen de ordinaantien des Heeren ingaat. En nu stelt God zich tegen die zonde, en zoolang de zondige mensch haar niet loslaat, er niet mee breekt, tegen den zondaar zelve.

Er gaat tegen die zonde en tegen dien zondaar van den heiligen almachtigen God een niets sparende, een alles doordringende, een alles vernielende kracht uit. En die van God uitgaande vernielende kracht nestelt zich in uw huis, dringt in heel uw bestaan door, en kan niet tot ruste komen, eer het alles vernietigd is, zij, en uw existentie, uw huis en zelfs het hout en de steen waar uw huis uit gebouwd was.

Er schuilt in den vloek Goddelijke hartstocht. De vloek vreet als een kancker in. Hij grijpt aan, boort door, en vernietigt tot op, door en onder den bodem.

Is nu die vloek de beschikking, de raad, het besluit Gods, om alle zonde met ellende te achtervolgen?

Stellig neen. De raad, de wijsheid Gods is Goddelijk bedenken, er zijde van eeuwig, lang ere de zaak zelve komt. De raad Gods, dat Jerusalem zoo vernietigd worden, was er eer Jerusalem ontstond. En de vloek is uitgaande werking die rechtstreeks aantast.

Is dan de vloek het samenstel van vernielende instrumenten, die het verderf teweeg brengen? Ook dit niet. De instrumenten die Jerusalem vallen deden, waren de heidensehe veldheeren en krijgsvallen en aanvalswerktuigen, die wel door den vloek in beweging worden gezet, maar die volstrekt de vloek zelf niet zijn.

De vloek is de uiting van den toorn des Heeren op het oogenblik dat die toorn werken gaat. De vloek is het bevel, dat van 'Heeren mond uitgaat, en dat zich richt tot die vernielingsinstrumenten. Hij is de zich nitsprekende hartstocht van God tegen alle onheiligheid; die zich niet langer inhoudt, die er nu aan wil, en zijn kracht door de scheppende macht van het vloekwoord doet.

Wat in den vloek optreedt, is de presentie van God Almachtig. Die zich op het kwade werpt om het te breken.

Als de vloek van God uitgaat, komt de doem en is het drijven van zijn toorn onweerstaanbaar.

Hier is dan ook het diepe mysterie van Golgotha.

De vloek die op den Man van Smarte was, nu hij zich met de zonde één maakte, en daarom de toorn Gods niet rustende, er hij onderging in den eeuwig dood.

Met het Pascha er achter, o, ongetwijfeld, maar toch de vloek die den toorn niet rusten deed, met volle energie zich op het Lam Gods dat onze zonde droeg, richtende.

Niet dus de heidensehe opvatting van den vloek, als van een noodlot waaraan geen ontkomen is, gelijk soms verdoelden van geest nog roepen: Ga van mij weg, aan mij is niets te redden, ik ben onder den vloek!

De vloek Gods is wel verkliktheid en ze gaat door; doch nooit gaat er een vloek van God uit, die niet kan afgeleid of gestuit of in het eind in genade verkeerd worden.

De vloek is vervloekt, maar de gemeene Gratie ondervangt hem nu reeds; en eens verkeert de vloek in heerlijkheid als de elementen brandende zullen versmelten, en de nieuwe aarde komt.

Adam moest den dood sterven, dat is de vloek, maar de gemeene Gratie gunt hem negen eeuwen, en als hij sterft, gaat hij de opstanding tegemoet.

Mits, en dat is het waarop het aankomt, mits we ons maar niet inbeelden, dat de vloek vanzelf afvalt.

Neen, niet gestuit en niet ondervangen, werkt de vloek door, in uw persoon, in uw kinderen, in uw geslacht, uit elke zonde telkens nieuwe zonde teelend en die zonde met ellende achterenvolgend. Ge weet het uit uw eigen leven wel.

Daar stuiten en ondervangen nu is tweemaal.

De vloek jaagt de zonde na, en dus u, zoolang ge de zonde vasthoudt. Maar ook, zóó niet laat ge de zonde los, of de vloek schrijdt u voorbij. Als het maar geheel loslaten van uw zonde is. Niet ze aan een koord vasthouden, waarmee gij ze straks weer naar u toetrekt. God laat niet met zich spotten. Neen, loslaten is hier radicaal breken. En dan valt ook de vloek u niet meer. Zoo kan een persoon, zoo kan een gezin, zoo kan een geslacht, zoo kan een volk den vloek van zich afwenden, als op de zonde de ban wordt gelegd.

En dan komt er vanzelf het tweede bij, het ondervangen. En dat grijpt plaats in de verzoening die Christus aanbracht, in den vloek dien hij droeg. Het aangrijpen van Golgotha.

Breken, radicaal breken met de zonde, waar de vloek aan kleef, en gelijktijdig kleven aan Jesus die den vloek voor ons droeg, dat is de dubbele zielsmacht die den vloek van u afwendt. En anders, dan komt de vloek gewisselijk.

Amsterdam, 4 April 1902.

Voor de Vrouwenkampen in Zuid-Afrika.

Verantwoord in ons nummer van 30 Maart: f 7084.40; verder ontvingen wij van den heer W. J. Caspers van de leerlingen der Chr. school te Heinoord f 0.501/2; van den heer A. Oosterwijk, van id. id. te Breda f 1.45. Totaal f 7086.351/2.

Welkom aan Dr. Scheurer.

Verantwoord in ons nummer d.d. 30 Maart: f 255.611/2; verder van Ds. W. v. d. Brink, uit de catech. bus der Geref. kerk te Voorburg f 2.50; van S. f 2.50. Totaal 260.611/2.

Prof. Wielenga.

Het heengaan van Prof. Wielenga heeft ook ons met droefheid vervuld.

Het ernstige lijden, dat hem plotseling noodzaakte zich aan allen arbeid te onttrekken, deed reeds van stonde aan de vrees opkomen, of deze krankheid niet het begin van het einde wezen kon. Maar die vrees scheen beschaamd te worden, waar uit Eudokia slag op slag goede tijding kwam. Reeds was er hoop, dat na de Paaschvacantie Prof. Wielenga zijn arbeid ten deele zou kunnen hervatten. Toen ook hier weer bleek, dat de mensch wikt, maar God beschikt. Eer Paascheest ons het Opstandings-evangelie bracht, had God de Heere onzen broeder weggeroepen, waar geen smart of lijden hem meer wacht, maar de Sabbathruste onzes Gods.

Voor de school, die hij lief had met al de liefde van zijn hart, en de kerken, die hij steeds bereid was met raad te dienen; voor de pers, die hij verrijkte met zijn bijdragen, en de stichtingen van barmhartigheid, wier geestelijke verzorging hem nauw aan het hart lag, is zijn heengaan een niet gering verlies. Prof. Wielenga was niet een man, die zich opsloot in den engen kring der studeerel. Al toonden de beide door hem gehouden oraties, dat hij een scherpzinnig had op de beginselen en goed thuis was in de geschiedenis der kerk, toch is zijn wetenschappelijke nalatenschap niet groot. Zijn aard dreef hem meer tot de praktijk, jongelingen op te voeden tot dienaren des Woords. In te grijpen in de spannende vraagstukken op kerkelijk gebied. Te waarschuwen, waar naar zijn overtuiging onraad dreigde. Daarin lag zijn kracht en betekenis voor onze kerken.

Bovenal, Prof. Wielenga was een man van karakter. De ernst van zijn levensopvatting sprak uit elk woord en elke daad. De invloed, die van hem uitging op degenen, die aan de school der kerken werden opgeleid, was voor menigen ten zegen. Zijn oprechtheid en waarheidsliefde waren algemeen bekend. Voor wat hem dacht recht te zijn, streed hij zonder aanzien des persoons en zonder naar gunst of ongunst van het publiek te vragen. Het haantje van den toren, dat met elke windvlaag meedraait, was hem een gruwel. Semper idem, steeds zichzelf gelijk te zijn, de eereitel die hem wettig toekam.

Dat zulk een scherp geteekend karakter ook zijn schaduwzijden had, spreekt van zelf. De stoerheid, aan het Friesche karakter eigen, loopt licht gevaar in scherpheid over te slaan. Vooral in de laatste periode zijns levens, toen een langzaam slopend lijden de kalme van zijn gemoedsleven verstoortte, was de invloed van dat lijden soms wel te merken ook in de wijze, waarop hij tegen broederen polemiseerde.

Maar aan onze waardeering voor het vele goede, wat God ons in Prof. Wielenga geschonken heeft, doet dit niets tekort. Voor de stille majesteit des doods staande, worden al onze geschillen zoo klein. En al vloekt het de *mortuis nil nisi bene*, van de dooden niets dan goeds, met de ootmoedige belijdenis, dat zelfs de allerheiligsten nog maar een klein beginsel der volmaaktheid bereikt hebben, bij het geopende graf zwijgt de critiek en laat aan het bedroefde broederhart het woord.

Daarom, waar in onze dagen vaak zoo bittere klacht valt over karakterschaarschte, danken we God, dat Hij ons in Prof. Wielenga een man schonk uit één stuk; een man, die zijn overtuiging nooit verloochend heeft, maar steeds open en rond voor zijn gevoelens uitkwam; een man wiens levensdoel geen ander was dan te strijden voor de eere Gods.

Zijn gemis zal niet alleen aan onze Theologische school, maar in heel onze kerkelijke wereld diep worden gevoeld. De ledige plaats, die hij achterliet, roept de ouden op de geleerden nauwer aaneen te sluiten, en de jongeren, om de gaven en talenten, die God hun schonk, niet te begraven, maar te gebruiken in den dienst des Heeren.

De nagedachtenis des rechtvaardigen zal tot zegen zijn.

Historisch Materialisme.

Prof. Kernkamp, die verleden jaar als hoogleraar aan Amsterdam's Universiteit optrad met een inaugurele oratie over de *materialistische opvatting der geschiedenis*, heeft wij gehad van het door hem gekozen onderwerp.

Marx en Engels, de beide woordvoerders der sociaal-democratie, hadden getracht de geschiedenis op een geheel nieuwen grondslag op te bouwen. Volgens hen wordt heel de geschiedenis beheerscht niet door ideale motieven, maar door den klassenstrijd, die weer het gevolg is van de economische toestanden. Het materialisme, dat den grondslag vormt van het socialisme, moest ook hier worden doorgevoerd. Elke hoogere opvatting, die in de geschiedenis de werking zag van religie, vrijheidszin, rechtsgevoel enz. heette burgerlijk, kapitalistisch en bekrompen. Niet, alsof deze materialistische opvatting daarom het bestaan of de kracht dezer factoren loochende, maar deze factoren zelf waren geen geestelijke, zelfstandige machten, die in het leven der volkeren optraden, maar producten van de economische structuur der maatschappij. De materiële toestand van het volk beheerschte de geschiedenis; daarin lag alleen de sleutel tot verklaring der groote omwentelingen, die in de geschiedenis hadden plaats gevonden. En wat men dusver als geestelijke factoren had aangezien, waren niets anders dan de onbewuste afspiegelingen in het menschelijk bewustzijn van de materiële

factoren, waardoor de menschheid wordt geleid.

Het is tegen deze materialistische opvatting der geschiedenis, dat Prof. Kernkamp optrad. Niet, alsof hij ontkende, dat de vroegere economische verhoudingen een belangrijken invloed hebben gehad op de groote wereldgebeurtenissen, maar hij weigerde uit deze materiële factoren alleen heel den loop der geschiedenis te verklaren. Niet in de wereld buiten den mensch, maar in den mensch zelf, niet in de materie, maar in de ziel ligt ter laatste instantie de oorzaak van het menschelijk handelen. Wie daarom met de materiële omstandigheden alleen rekent, en niet met de psychische eigenschappen van den mensch, kan de raadselen der geschiedenis niet ontcijferen.

Een der hoofdpunten, waarover de strijd gaat, is het tijdvak der reformatie. Dat in dien tijd geweldige omkeeringen hebben plaats gevonden, op economisch terrein, was reeds lang bekend. De boerenkrijg in Duitsland spreekt daarvan duidelijk genoeg. Maar de socialistische opvatting der geschiedenis, en misschien komt hierin het verschil het scherpst uit, wil de machtige worsteling der geesten, die toen op religieus gebied plaats vond, alleen uit de stofelijke factoren, uit den klassenstrijd dier dagen verklaren. Wanneer ik, zoo zeide Prof. Kernkamp,

Wanneer ik bv. een socialistisch auteur hoor verkondigen, dat Calvin's leer van de uitverkiezing en Luther's leer van de rechtvaardiging door het geloof alleen, beiden den indruk weerspiegelen van het feit, dat de kapitalistische productiewijze alle bestaande maatschappelijke verhoudingen onderste boven gooit; wanneer hij in Calvin's leer; dat God beslist, of de mensch geboren is tot eenig heil of tot eeuwige verdorpenis, een geniaal voorgevoelen ziet van de gevolgen der kapitalistische productiewijze, die den een naar boven, in den schoot van den rijkdom, en honderd anderen naar beneden, in den afgrond der armoede werpt — dan vind ik deze verklaring van een religieuze leer bijna even geniaal als het voorgevoelen van Calvin zelf, maar zij helpt mij in geen enkel opzicht tot een beter begrip van de geschiedenis van het Calvinisme of van de Calvinisten, omdat de bewuste, aan de waarneembare oppervlakte der verschijnselen komende motieven — hunner handelingen geheel andere waren dan de onbewuste, die hier als onderstrooming onder die oppervlakte worden verondersteld.

Het standpunt, dat Prof. Kernkamp hier tegenover innam, was principieel zeker niet sterk. Wanneer hij verklaarde, dat het voor de praktijk der geschiedvorschning en geschiedschrijving er bitter weinig op aankomt, of men leert, dat de materie den geest beheerscht of omgekeerd; dat dit vraagstukken zijn, die den filosoof interesseren kunnen, maar dat de historicus alleen te vragen heeft naar de motieven, waarvan de menschen zich, in meerdere of mindere mate, bewust waren bij hun handeling, dan wordt hiermede de diepste vraag, waaraan deze motieven te danken zijn, op zij geschoven. Al mag Prof. Kernkamp dan ook als zijn persoonlijke geloofsbelijdenis uit spreken, dat de allerlaatste reden, waarom zooveel duizenden werden meegesleept door de ideeën der hervormers, het verlangen der menschelijke natuur is naar het geloof in een idee, deze idealistische opvatting blijft bij de wetenschap buiten rekening. Ook hier vindt men weer het valsche dualisme tusschen geloof en weten, tusschen de exacte wetenschap, die alleen met de feiten rekent, en de persoonlijke overtuiging van den onderzoeker; een dualisme, dat in de praktijk onhoudbaar is. Wie gelooft aan een beginsel, kan dat bij zijn wetenschappelijk onderzoek niet opzij zetten. Hij wordt er, bewust of onbewust, toch door geleid.

Het spreekt wel van zelf, dat het Socialisme op dezen aanval van den Amsterdamse hoogleraar het antwoord niet is schuldig gebleven.

Nog steeds gaan de socialistische woordvoerders voort, met den hun toegekaatsen bal terug te werpen.

Voor ons heeft deze strijd een dubbel belang.

Vooreerst, omdat in deze polemiek steeds scherper en onbewimpelder de atheïstische en materialistische wereldbeschouwing, die aan het Socialisme ten grondslag ligt, op den voorgrond treedt.

Men hoore bijv. wat Jos. Looppuit in *De Kroniek*, in een critiek op Prof. Kernkamp's oratie over de zonde en den zondeval

schrijft:

Het leerstuk van de zonde en de zondeval, een theologische bemiddeling tusschen de eenwige leerstellingen die de menschheid nog uit het tijdperk van het oorspronkelijk communisme overgeërft bezat, en de opkomst der onderdrukking van het eene deel van de menschheid door het andere door het ontstaan van het privaatrecht, waardoor „alle handelingen der menschen sedert Adam's val in het Paradijs“ „met zonde werden bevlekt“ en niet meer „rein konden worden“, had in de middeleeuwen met behulp van de wijsbegeerte van Aristoteles, geleid tot het kanonieke recht, dat eigendom en overheid eigenlijk maar goed sprak, om der zonden wil. Volkomen echter was de toestand niet. Deze bemiddeling zocht dan, gelijk men weet, het katholieke in hare kerk tot stand te brengen. Hiervandaan de wereldlijke opperheerschappij van Paus.

Waar in het protestantisme nu deze stut wegviel door het geheel vernietigen van de hiërarchie van den paus, daar trokken de uiterste partijen, vooral de onderste lagen des volks, die van de Reformatie algehele verlossing van hunnen nood en ellende verwachtten, van zelf de lijn door, en zworen elke overheid af. En, zich niet kun-nende keeren tegen de economische noodtoestand van het privaatrecht, trachten zij, even als de eerste christenen dat deden, een communisme van verbruik in te voeren.

Zulke uitlatingen bewijzen beter dan afgetrokken redeneeringen, hoe onwaar het zeggen is, dat het socialisme alleen een economische theorie zou zijn, die met het geloof

aan God, aan een zedelijke wereldorde, aan de geestelijke goederen der menschheid, niets te maken heeft.

Wie zoo de geschiedenis, dus heel het doen en streven van ons menschelijk geslacht, ten slotte verklaren wil uit de wijze van productie, uit den strijd tusschen rijken en armen, uit de meest materiële belangen van den mensch, heeft daarmede principieel niet alleen de leiding Gods, maar ook den invloed van alle hooger zedelijk ideaal geloofchend.

Maar ook wekt deze strijd onze belangstelling, in zooverre de aanval van Prof. Kernkamp de socialistische meer bepaald noodzaakte, zich uit te spreken over de waarde, die Calvin en het Calvinisme in hun oog voor de geschiedenis hebben gehad.

Zonder aarzelen, wordt daarbij door hen de superioriteit van Calvin erkend:

„In deze taak“, zegt nu Engels in het artikel, dat als voorrede voor zijn Utopie en Wetenschap in de Nieuwe Tijd van 1892 verscheen, mislukte Luther, maar „segevierde juist Calvin.“ Waar het Luther niet gelukt was met de Reformatie ook tegelijk het burgerdom in de hoogte te halen, en in Duitsland de hervorming een geweldmiddel in handen der vorsten is geworden en zelfs Luther gedwongen was de lijf-eigenschap te sanktioneren, precies als een eeuw voor hem Paulus dit met de slavernij gedwongen was te doen; daar was het Calvin met zijn streng doorgetrokken echt burgerlijk dogma en zijne democratische kerkordening wel gelukt.

Terwijl dit nader aldus wordt uitgewerkt:

Calvin kwam na Luther en Zwijngli; hij was de heksluit van het protestantisme en begreep dan ook zeer goed, dat hij het hek voor goed sluiten moest, wilde de Reformatische burgerlijke beweging in die landen waar zij door de politieke constellatie een goeden bodem vond, niet te gronde gaan aan tal van buitensporigheden.

Zoo geweldig bekrompen en fanatiek, zoo geheel en al een geworden met de Schrift, vergat hij toch nooit, als het ware, dat de Reformatie geheel en al samenhangt met de machtspositie van de burgerklasse in de zestiende eeuw. Men kan het eens zijn met wat Prof. Allard Pierson in zijne studies over dezen Reformatie zegt, dat hij van alles in zich bevatte en uit zijn schriften eene veelzijdige houding blijkt; deze tegenspreken die Prof. Pierson zoo scherpsinnig opendeekte, zijn de tegenspreken van den tijd waarin en de omstandigheden waaronder Calvin werkte en streed; van de klasse die hij vertegenwoordigde en voor wie hij vocht.

Naar twee kanten moest hij zich wenden of liever had hij de historische taak het protestantisme te verdedigen. Naar die van het katholicisme, dat nog zooveel in zich had van die levenslustige opvatting van den godsdienst en alle uiterlijkheden, die hem zoowel in het katholicisme zelf, als in zijn eigen protestantisme in den vorm van het „liberalisme“ en „spiritualisme“ het leven veraurde; anderzijds tegen eene al te geweldige verinnerlijking van het godsdienstige leven, dat zelfs tot een praktisch christendom, n.l. een omzetting van de leer van Jesus in het maatschappelijk leven, leidde, zoals dit bij tal van wederdoopersche secten plaats vond. Tegen alle drie is hij, met het geweld van zijn fanatisme en zijn schriftkennis, met al het zelotisme van een door God gezondene te keer gegaan. De ene achte hij gevaarlijker dan de godsdienst van den Paus, het deed hem uit angst voor de Reformatie in zijn heilige stad Genève Michel Servet naar den brandstapel zenden; de anderen noemde hij „zwijnen, die alles met hun snuit omwoelen“, en in de „Institutio“ wordt in het vierde Boek dat over de overheid handelt, niet minder geweldig opgetreden tegen dezen „uitwas“ van het protestantisme der zestiende eeuw, als overal elders.

Er ligt in deze teekening, ook al is zij als caricatuur bedoeld, geen geringe lof voor den Hervormer van Genève.

Terwijl Luther niet bij machte bleek, het absolutisme der vorsten en het feodalistische maatschappelijke stelsel te breken, waardoor de reformatie in Lutherse landen tot vrijmaking van het volk zeer weinig heeft bijgedragen, daar heeft Calvin niet alleen voor de geestelijke, maar ook voor de stofelijke belangen gewaakt, en is het Calvinisme de oorsprong en waarborg der volksovervrijheid geworden.

En tegelijk heeft Calvin met vaste hand de buitensporigheden van het Christelijk socialisme beteugeld, dat in de Anabaptisten en Wederdoopers het hoofd opstak, en consequent doorgevoerd, tot een vernietiging der maatschappelijke orde zou hebben geleid.

Is dit billijk?

Nog steeds gaat de pers voort, met klaagliederen te zingen over de weinige activiteit, die de Vrije Universiteit toont, om tot uitbreiding harer faculteiten en, van het getal harer hoogleraren over te gaan.

Wel het scherpst werd die klacht geformuleerd in hetgeen Ds. Sikkink in *Holland's Kerkblad* schreef:

Indien de Universiteit zich thans niet doorzet, zal zij te gronde gaan. Zij zal dan haar oordeel dragen, dat zij haar tijd niet heeft bekend. Zij zal haar oordeel dragen, dat zij, ondanks haar bedoelen, ons volk in zijn nood toch niet heeft begrepen en geholpen. Dat volk wordt reeds lang door andere geesten geleid in zijn literatuur en in het publieke leven. Een volgend geslacht zal geen Vrije Gereformeerde Universiteit meer, indien die Universiteit het aan dat geslacht niet geleerd zal hebben en voor dat geslacht geen mannen van alzijdige ontwikkeling heeft gekweekt.

De verontschuldiging dat er geen mannen zijn, nemen we daarbij niet aan, — of ze wijst reeds ons verval, en dwingt ons, het aangezicht van schaamte te dekken. Voor 25 jaar gaven de Staatsuniversiteiten dan ook wel mannen, die zich wetenschappelijk aan de spits van ons Gereformeerde volk konden stellen en een Universiteit konden *stichten*! — en zal nu die

Universiteit men enkelen man Theologie gekw zijn. Zij promov daarmede toch Hooger Onderw Universiteit? Maar al ware keling der Vrij katheders hekw in de gehele onze Nederlanden de Heere ze, laten wij ze to vaarden. En ind te vinden zijn, schappelijk ver

Wij willen woord, hoe se door liefde is ingegeven. Maar een afbreuk in is toch een li

Vertrouwen verre heeft de trouwen moge bitter aangeval wat haar droe sympathie van Geloof Ds. S dat vertrouw dermijnd? En tingen de sym liefde ook de elke hope, dat breiden en in zegen zal wor sneden?

Bovendien, d name tegen d theologische fa niet billijk.

Dat de Sta Kerken manne eminente gaver bied toegerust, school, hoe ko zijn moge, kan man voortbreu zijn geen vru worden door welbehagen, u doen kan, is aanwezig zijn, te brengen, di wetenschap.

Hoe weinig e kan, toont wel Universiteiten, ten, toch telk wanneer een l schande voor N uit België, Duit tenrijk moeten

Dat de Vrije getal studenten, faculteit nog al sche faculteit ze den, daarvan heeft kunnen al tot verwijt wor komt, dat juist de hope voor plaats gericht per, Bavinck e zijn weggenome voltold.

Als Rachel kinderen heeft e dan niet terech van God, die geweerd heeft.

En evenmin aanvoert, dat d lieden tot docto mede de bevo onderwijs te ge dus elk der doo tot hoogleraar theologie, waar dering is, en a schappelijk aan heald wordt, zo doorgaan. Maar rarische faculte toreren moet, einde der studi absurditeit voe professor in den

Wil Ds. Sikk de Universiteit, schappelijke ma gevonden kunne moeten gaan en verloren zijn,“ d dan juist zijn, v heid te voorspell studeerende, en jonge mannen, schappelijke tale

Laat ons ten s toevoegen, om s ten van den slus van de Vrije U Niets zou gem Universiteit, dan zeker aantal be geest, zoo als wanneer deze b en de katheders die nu wel ge talenten betaten torststel droegen een menschenlev om tot nieuwe ook wanneer l voor deze valk waarlijk een sie den zijn.

Nu kan zeker begaafde person dat men de taler schonk. Maar Hoogeschool lee teit, die op wet naam nog vesti rekenbare schad met overhaasten vult.

dorde, aan
heid, niets

s heel het
helijk ge-
wijze van
rijken en
belangen
de princi-
maal ook
lijk ideaal

ze belang-
van Prof.
bepaald
over de
virisme in
is hebben

door hen
d:

het artikel,
en Weten-
verscheen,
st Calvijn.
n de Refor-
de hoogte
orming een
n is gewor-
ras de lijf-
als edewon-
lit Calvijn
t burgerlijk
rdening wel

itgewerkt:

lij; hij was
en begreep
voor goed
isch burger-
zij door de
idem vond,
uitsporing-

natiek, zoo
Schrift, ver-
t de Refor-
de machts-
e zestiende
t wat Prof.
dezen Re-
ch bevatte
ge houding
Pierson zoo
genspraken
andigheden
nd; van de
m voor wie

wenden of
het protes-
van het ka-
ch had van
a godsdienst
ewel in het
n protestan-
tisme" en
s anderzijds
rijking van
t een prak-
ing van de
oplijf leven,
roopersche
is hij, met
zijn schrijft
n door God
e achte hij
den Paus,
formatie in
vet naar den
noemde hij
omwoelen,"
vierde Boek
minder ge-
vas" van het
als overal

ik al is zij
ge lof voor

hte bleek,
het feoda-
te breken,
ersche lan-
zeer wei-
eft Calvijn
maar ook
akt, en is
waarborg

vaste hand
Christelijk
tabaptisten
epstak; en
ernietiging
u hebben

roort, met
de weinige
steit toont,
litten en,
aren over

klacht ge-
tel in Hol-

niet doorzet,
naar oordeel
bekend. Zij
danks haar
niet heeft
wordt reeds
zijn littera-
ren volgend
de Univers-
teit aan dat
n voor dat
n ontwikke-

n mannen
- of ze be-
n, het aan-
60r 25 jaar
og wel man-
de spits van
llen en een
zal nu die

Universiteit moeten verklaren, dat zij geen
enkel man voor de faculteiten buiten de
Theologie gekweekt heeft, die hoogleraar kan
zijn. Zij promoveerde toch mannen, en gaf hun
daarmee toch immers de bevoegdheid om
Hooger Onderwijs te geven op naam der Vrije
Universiteit?

Maar al ware het zoo, dat geen enkel kwe-
keling der Vrije Universiteit voor de ledige
katheders bekwaam is, gaf de Heere God dan
in de gehele wereld niemand? ook niet door
onze Nederlandsche Staatsuniversiteiten? Indien
de Heere ze, ons tot beschaming, elders gaf,
laten wij ze toch met ootmoedigen dank aan-
vaarden. En indien zulke mannen nergens meer
te vinden zijn, — zijn we dan niet reeds weten-
schappelijk verloren?

Wij willen gaarne aannemen, dat dit
woord, hoe schrijnend het ook zijn moge,
door liefde voor de Hoogeschool werd
ingegeven.

Maar een liefde, die het vertrouwen
afbrekt in plaats van het op te bouwen,
is toch een liefde van een zonderling alloo.
Vertrouwen is een teere plant. Tot dus-
ver heeft de Vrije Universiteit dat ver-
trouwen mogen genieten. Al werd ze ook
bitter aangevallen en bestreden van buiten,
wat haar droeg en in stand hield, was de
sympathie van het Gereformeerde volk.
Geloofst Ds. Sikkels, dat op zulk een wijze
dat vertrouwen wordt aangekweekt of on-
dermijnd? En als straks door zulke uitla-
tingen de sympathie vermindert en met de
liefde ook de gaven ophouden, zal dan niet
elke hope, dat onze Hoogeschool zich uit-
breiden en in rijkere mate ons volk tot
zegen zal worden, vanzelf worden afge-
seden?

Bovendien, de beschuldiging, die hier met
naam tegen de Hoogleraren in de niet-
theologische faculteiten wordt ingebracht, is
niet billijk.

Dat de Staats-Universiteiten aan onze
Kerken mannen hebben geschonken met
eminente gaven op wetenschappelijk ge-
bied toegerust, is niet juist. Een Hooge-
school, hoe kostelijk het onderwijs er ook
zijn moge, kan nooit een wetenschappelijk
man voortbrengen. De talen en gaven
zijn geen vrucht van het onderwijs. Ze
worden door God, naar zijn vrijmachtig
welbehagen, uitgedaald. En wat de School
doen kan, is alleen, deze gaven, waar ze
aanwezig zijn, te ontwikkelen, tot rijpheid
te brengen, dienstbaar te maken aan de
wetenschap.

Hoe weinig de School zelve hier aan doen
kan, toont wel het feit, dat onze Staats-
Universiteiten, met hun duizenden stude-
nten, toch telkens weer verlegen zitten,
wanneer een kathedraal openkomt, en tot
schande voor Nederland, haar hoogleraren
uit België, Duitsland, Noorwegen en Oos-
tenrijk moeten roepen.

Dat de Vrije Universiteit met haar luttel
getal studenten, waarvan in de litterarische
faculteit nog slechts twee en in de juridi-
sche faculteit zeven den doctorsgraad haal-
den, daarvan slechts één tot hoogleraar
heeft kunnen aanstellen, kan haar allerminst
tot verwijt worden aangerekend. Waarbij
komt, dat juist de uitmendsten, op wie
de hope voor de toekomst in de eerste
plaats gericht was, zoals Versluys, Kui-
per, Bavink en Kramer, door den dood
zijn weggenomen, eer ze hun studie hadden
voltooid.

Als Rachel Jacob verwijt, dat ze geen
kinderen heeft ontvangen, antwoordt Jacob
dan niet terecht: Ben ik dan in de plaats
van God, die de vrucht des buiks van u
gewerd heeft.

En evenmin gaat op, wat Ds. Sikkels
aanvoert, dat de Hoogeschool, door jonge-
lieden tot doctor te promoveren, hun daar-
mede de bevoegdheid geeft, om hooger
onderwijs te geven en de Vrije Universiteit
dus elk der door haar gepromoveerden wel
tot hoogleraar aanstellen kan. Zelfs bij de
theologie, waar de doctorstitel een uitzon-
dering is, en alleen door de meer weten-
schappelijk aangelegde jonge mannen be-
haald wordt, zou dit niet als regel kunnen
doorgaan. Maar bij de juridische en litten-
rarische faculteit, waar ieder student doc-
toreren moet, omdat het doctoraat het
einde der studie is, zou deze regel tot de
absurditeit voeren, dat elk student een
professor in den dop zou moeten zijn!

Wil Ds. Sikkels hieruit nu afleiden, dat
de Universiteit, omdat thans geen weten-
schappelijke mannen voor het professoraat
gevoonden kunnen worden, ten gronde zal
moeten gaan en we, wetenschappelijk reeds
verloren zijn," dan zou deze conclusie alleen
dan juist zijn, wanneer nu reeds met zeker-
heid te voorspellen was, dat onder de thans
studeerende, en in de toekomst te wachten
jonge mannen, zoodanige hoogere weten-
schappelijke talenten ontbreken zouden.

Laat ons ten slotte nog iets hieraan mogen
toevoegen, om althans een tip op te lichte-
nen van den sluier, die over het niet-handelen
van de Vrije Universiteit hangt.

Niets zou gemakkelijker zijn voor de Vrije
Universiteit, dan om op staanden voet een
zeker aantal benoemingen te doen, in den
geest, zoo als Ds. Sikkels dit wil. Maar
wanneer deze benoemingen gedaan waren,
en de katheders waren bezet met mannen,
die nu wel geen extra-wetenschappelijke
talenten beraten, maar dan toch den doc-
torstitel droegen, dan zou daarmede voor
een menschenleven de pas zijn afgesneden
om tot nieuwe benoeming over te gaan,
ook wanneer het God straks behaagde
voor deze vakken mannen te geven, die
waarslijk een sieraad voor de School zou-
den zijn.

Na kan zeker het wachten op deze rijk
begaafde personen het gevaar opleveren,
dat men de talen mist, die God reeds
schonk. Maar de geschiedenis van elke
Hoogeschool leert toch, hoe een Universi-
teit, die op wetenschappelijk gebied haar
naam nog vestigen moet, zich zelf onbe-
rekenbare schade toebrengt, wanneer ze
met overhaasten spoed haar katheders aan-
vult.

En daarbij komt, dat de Vrije Univer-
siteit, door haar eigen geschiedenis geleerd,
dubbel voorzichtig is geworden. Weten-
schappelijk talent baat niet, wanneer het be-
ginsel niet wordt gedeeld. Voor de theologie
zijn de Gereformeerde beginselen in de Be-
lijdenisschriften geformuleerd en heeft de
Hoogleraar dus een vaste basis om op voort
te bouwen. Maar bij de andere faculteiten
hebben de Hoogleraren een grootendeels
nog onontgonnen akker voor zich. Zullen
ze meer zijn dan onderwijzers, die de jon-
gelieden klaar maken voor hun maatschap-
pelijke positie, zullen ze waarlijk mannen
zijn, die de wetenschap opbouwen in gere-
formeerden geest — en daarom is het toch
bij een Hoogeschool in de eerste plaats te
doen — dan moeten deze hoogleraren niet
alleen een wetenschappelijk aanleg hebben,
maar ook zoo leven uit de Gereformeerde
beginselen, dat deze heilige taak hun met
vol vertrouwen kan worden opgedragen.

Over de vraag, of er thans reeds man-
nen te vinden zijn, die aan dezen dubbel-
eisch beantwoorden, hetzij dan onder de
kweekelingen der Vrije Universiteit of daar-
buiten, kan verschil van gevoelen bestaan.
Die vraag laat zich in het publiek niet be-
antwoorden. Maar de voorstelling mag niet
gegeven worden, alsof de Vrije Universiteit
uit welk motief dan ook zich schuldig zou
maken aan het opzettelijk plichtsverzuim
van haar katheders leeg te laten staan.

Wie op de teekenen der tijden acht geeft,
zal verstaan, dat veeleer alles haar dringt
en dringen moet om zoo spoedig dit moge-
lijk is en het getal harer hoogleraren en
dat harer faculteiten uit te breiden.

Recensien.

C. SKOVGAARD-PETERSEN. *De betekenis van
het Geloof voor hen, die in de wereld vooruit
willen komen.* Naar het Duitsch bewerkt door
W. van Nes. D. A. Daamen, Rotterdam 1902.

De „bibliotheek voor hoofd en hart," die ons
Christelijk publiek gezonde kost verschaffen wil,
heeft in deze nieuwe uitgave leentjebeur ge-
speeld bij onze Duitse buren. Dr. van Nes
heeft het boek echter in Nederlandsch gewaad
gestoken, niet alleen door het te vertalen, maar
ook door den inhoud hier en daar in overeen-
stemming te brengen met onze Nederlandsche
toestanden.

Hoofdstrekking van dit betoog is te laten
zien, dat een eerlijke, nauwgezette Christelijke
levenswijze niet alleen om in de wereld
voortuit te komen. Het is een commentaar op
het woord des Apostels, dat „de Godzaligheid
tot alle dingen nut is, hebbende de belofte des
tegenwoordigen en des toekomstigen levens." Met
allerlei treffende getuigenissen aan de er-
varing ontleend, wordt aangetoond, hoe eerlijk-
heid, barmhertigheid, matigheid, vlijt, het houden
van het Sabbatgebed enz. door God ook in dit
leven gezegend worden. Het geloof heeft ook
zijn risico, zegt de schrijver; en regel, die
in alle gevallen doorgaat, is niet te geven.
Ook mag het uitzicht op tijdelijke welvaart nooit
het motief zijn om tot het Christendom te
komen. Maar wel leert de uitkomst der historie,
generaal genomen, dat de man, die naar de
ordinantien des Heeren wandelt, geen schade
lijdt in zijn aardse bedrijf, maar evengeerd,
zoo niet beter vooruitkomt dan degenen, voor
wie de koude, egoïstische dienst van Mammon
de hoogste wet is.

De schrijver is blijkbaar meer Engelschman
dan Duitscher. Niet alleen om de praktische
strekking van dit boek en het feit, dat de meeste
voorbeeldjes aan Engeland en Amerika ontleend
zijn, maar ook om de methodistische opvatting,
die vooral uitkomt bij de geheel onthouding en
de opvatting van het Sabbatgebed. Wat o. a.
op pag. 200 en 201 gezegd wordt over den plicht
van den Christen om het hooi liever op den
akker te laten bederven door den regen, dan
het op Zondag binnen te halen, is een Engelsch-
puriteinsche opvatting, die door de Gerefor-
meerde Kerken in ons land als „joodsch" is
afgekeurd.

Met eenige voorzichtigheid dient dit werk
dus wel gelezen. Ook omdat, al bedoelt de
schrijver dit niet, het Christelijk geloof wel
wat te veel opgaat in vlijt, eerlijkheid, matig-
heid enz. Toch bevelen wij dit werk in het
algemeen gaarne aan, omdat het een krachtig
getuigenis is voor de waarheid van Gods Woord,
dat de man, die den Heere vreest en in Zijn
wegen wandelt, gezegend zal worden.

K. A. DACHSEL, *Bijbel of de gehele Heilige
Schrift*, bevattende al de kanonieke boeken
van het Oude en Nieuwe Testament. Tweede
druk, bewerkt door H. van Griethuizen Aan-
Vierde Deel. Jesaja en Maleachi. Kampen
J. H. Bos 1901.

De *Herant* heeft bij de verschijning van het
eerste deel reeds de aandacht gevestigd op deze
omwerking in Gereformeerden trant van de be-
kende Bijbelverklaring van Dachsels. Nu met
dit vierde deel het Oude Testament ten einde
is gebracht, zij nogmaals een woord tot aanbe-
veling geplaatst. Tot recht verstand van de
Heilige Schrift is een uitlegger noodig, en al is
de Heilige Geest de eerste en beste uitlegger,
die Gods Woord verstaanbaar maakt voor het
hart, daarom mag de dienst der middelen niet
veronachtzaamd en moet dus dankbaar gebruik
gemaakt van het licht, dat de Heilige Geest
aan de uitmendste uitleggers in Christus kerk
schonk. Ds. van Griethuizen heeft bij zijn
omwerking van Dachsels' Bijbelverklaring bij
voorkomst gebruik gemaakt van Gereformeerde
exegeten, zoals Calvijn, Vitringer, Henry, Hel-
lenbroek enz., terwijl daarnaast nieuwere uitleg-
gers optreden van positief Christelijke beginse-
len als Delitsch, Umbreit en andere. Natuurlijk
heeft een dergelijke uitlegger, waarbij niet één
doorlopende gedachte het geheel beheerscht,
zijn bezwaar, maar aan de andere zijde vangt
men zoo ook te veelzijdiger het licht op, dat
de Heilige Geest over de Schrift deed opgaan.

Naast onze Statenbijbel met zijn niet genoeg
te waardeeren kanteekeningen, verdient daarom
deze Bijbelverklaring een ereplaats bij ieder,
die de Schrift niet alleen lezen maar ook ver-
staan wil, en de middelen niet bezit, om de
grotere werken van Calvijn enz. te koopen.
Met name onze Jongelingsverenigingen zullen
wel doen met zich dit goede werk aan te
schaffen.

Enkele zinstorende drukfouten, zoals Jes.
40: 4. Alle dalen zullen verhoord worden (i. p. v.
verhoofd) zijn aan de aandacht van den cor-
rector ontsnapt. Erger is, dat hier en daar het
Hollandsch te wenschen overlaet. Als pag. 2
kol. 2 gezegd wordt, dat Hiskia meende in den

Koning van Babel een steun te hebben tegen
den vernijnden vijand den Koning van Assyrie,
dan is natuurlijk bedoeld den *gemeenschappelijk*
vijand. Dit zijn echter kleine vlekjes, die aan
de waarde van het geheel niets te kort doen.

J. H. FERINGA, *God is Liefde*. De Heidel-
bergse Catechismus behandeld in twee en
vijftig Leerrekenen. Amsterdam. Boekhandel
voorheen Hoveker en Wormser 1902.

Ds. Feringa geeft hier een nieuwe verklaring
van den Catechismus, die voor onze lezerskerken
in een behoefte zal voorzien, daar men gaarne
de catechismuspredikanten afwisselt en de oude
catechismusuitleggingen van Van der Kemp,
Smytegeldt, Justus Vermeer e. a., hoe goed zij
ook voor haar tijd zijn geweest, toch voor onze
tijd niet geheel meer bevredigen. Het eigen-
aardige van deze nieuwe verklaring is, dat ze
den geheelen Catechismusinhoud beziet van één
oogpunt uit, nl. van de *liefde* Gods. Er ligt
hierin een voortreffelijke wenk ook voor onze
Dienaren des Woords, hoe men de telken jare
terugkerende Catechismuspredikaties frisch en
levend voor de gemeente kan houden, door
nl. niet eenvoudig te herhalen wat een vorig
jaar is gezegd, maar de waarheid Gods telkens
in een ander licht aan de gemeente voor te
stellen, zoals men het schildert van een groot
meester nu eens onder dezen en dan onder
dien lichtval plaatst, ten einde alle schoonheden
van het meesterwerk te doen uitkomen en de
fijne nuances daarvan te laten zien.

Het is goed, dat Ds. Feringa daarbij
als uitgangspunt nam dat *God liefde is*. Dit
heerlijk diepe woord der Schrift, waarin de
rijkste openbaring van het wezen Gods ons
geschieden wordt, is door de moderne, Gronin-
ger en ethische theologie zoo vaak misbruikt om
tegen onze belijdenis te ageren, dat men schier
vreesst het op den kansel te gebruiken. Ds.
Feringa heeft het Schriftuurlijk gebruik willen
herstellen, en aangetoond, hoe de Gereformeerde
belijdenis veel dieper de betekenis van dit
Schriftwoord vat, waar het de Liefde Gods niet
opvat als in strijd met de gerechtigheid Gods,
maar als de *heilige liefde*, die zich evengoed
in den haat tegen de zonde als de erbarming
over den zondaar openbaart. Natuurlijk is de
behandeling van den Catechismus uit dit één
oogpunt éénzijdig; de waarheid Gods is te rijk
om ze in één woord saam te vatten; maar deze
éénzijdigheid schaaft niet, wanneer men maar
inziet, dat hier niet bedoeld is het enig goede
uitgangspunt aan te geven, maar voor afwis-
seling in de catechismuspredikatie zorg te dragen.

Gelijk van Ds. Feringa te verwachten was,
is de taal en wijze van behandeling pakkend
en aangrijpend. We wenschen hem van harte
toe, dat hij ook dezen arbeid, waarvan de
eerste aflevering verscheen, gelukkig moge vol-
toeien.

W. RIEM VIS. *Tien maanden in een „Vrou-
wenkamp”*. Het leven en lijden van een
Boerenged in Transvaal tijdens den laatste
Oorlog met Engeland. Rotterdam D. A.
Daamen 1902.

Volgens de schrijver is dit verhaal geen ver-
dichting, maar ontleend aan de aantekeningen
eener boerenvrouw, die na tien maanden al de
ellende der concentratiekampen te hebben door-
gestaan, ten slotte vrij kwam en in de Kaap-
stad bij haar familie een veilig toevluchtsoord
vond.

Daarin ligt de aangrijpende kracht van deze
geschiedenis. De tegenstelling tusschen het
eertijds zoo gelukkige gezin, waar ouders en
kinderen met de innigste banden verbonden
waren, en de moeder, die uit haar hoeve we-
gerukt, al de onthoring van de vrouwenkampen
moet doormaaken en daarbij het eene kind na
het andere door gebrek en ziekte haar ont-
nemen, doet krachtdig aan alle gemoederen
in den oorlog der wreedheid der Engelsche
staatslieden en legerbevelhebbers verstaan.

In dit boek wordt niet overdreven. Wat
zij zelf van vrouwen hoorden, die uit de
dezer kampen verlost waren, was stellig
niet minder erg. Men kan zich de ellende
dezer moeders niet indenken zonder dat het
Hoe lang, Heere? uit de ziel opklimt. Zal de
Rechter der gansche aarde geen recht doen?

Dr. J. OWEN. *Gewetensvragen opgelost*. Ver-
taald door H. van Dijk, Rotterdam, B. van de
Watering 1902.

Owen's werken zijn, en terecht, zeer geliefd
bij ons volk. Ook deze Gereformeerde Casu-
stiek zal daarom zijn weg wel vinden. Want al
is het er verre vandaan, dat hier een volledige
beantwoording van alle conscientievragen
wordt gegeven, de vragen, die Owen stelt en
beantwoordt, raken het hart van het geestelijk
levend. Het is niet een wege met de goudschaal,
wat mag en niet mag; nog veel minder worden
hier problemen gesteld, die wellicht nooit in
de werkelijkheid voorkomen en wier beantwoor-
ding daarom voor de praktijk van het leven
geen de minste waarde heeft. Owen plaatst
u voor zulke gewetensvragen, waarmede elk
kind van God te worstelen heeft, en geeft daarop
antwoord uit de Schrift zelve, zoo klaar en dui-
delijk, dat het hart er amen op zeggen moet.

Wij zijn daarom Ds. van Dijk dankbaar, dat
hij ook dit werk van Owen bij ons volk inleide.
Alleen houde hij ons de opmerking ten goede,
dat de vertaling hier en daar te wenschen over-
laet. Owen goed te vertalen, is zeker geen ge-
makkelijke werk. Maar een vertaling dient toch
men verstaanbaren zin te geven, en telkens stuit
men hier op zinnen, die een gewoon lezer niet
begrijpen kan. Men neme b.v. de vraag, waar-
mede de zevende verhandeling wordt ingeleid
en die aldus luidt:

Vraag. Wanneer ons geloof in betrekking tot
de verhooring onzer gebeden zwak is; wanneer
wij in ons gemoed verhoord worden om aan
de verhooring onzer gebeden te gelooven; geen
grond hebben om te verwachten dat wij ver-
hoord zullen worden, of geen grond om te
gelooven dat wij verhoord zijn, — wat is het
dat ons geloof ten aanzien van de verhooring
onzer gebeden grootelijks verzwakt; dat, ofschoon
wij voortgaan met bidden, nochtans ons geloof,
ten aanzien van de verhooring onzer gebeden,
zwak is? en wat zijn de oorzaken die des
menschen geloof in zulk eenen toestand ver-
zwakken?

Wij vreezen, dat er niet veel lezers zullen
zijn, die zonder het Engelsch te raadplegen,
zullen vatten wat Owen met deze gewetensvraag
heeft bedoeld.

Voor Kootwyls Scholen.

Ingekomen bij den ondergeteekende en in
hartelijken dank ontvangen: Van den heer
K. Lettinga te Kollum, collecte Geref. Kerk A.
f. 2.—; van den Kerkeraad der Geref. Kerk
te Oosthem f. 2.50.

D. HULLEMAN,
Kootwyl, Penningmeester.

Uit de Perz.

Bij de vele dissonanten die in het kerkelijk
concert worden gehoord, doet het kalme en
bezadigde woord, waarmede Prof. Biesterveld
de concept acte aanbeveelt, weldadig aan.

Mijnheer de Redacteur!

Vergun mij een plaatsje in de *Bazuin* om te
motiveren, waarom ik meende mijne handteke-
ning te kunnen en te moeten plaatsen onder het
bekende Concept-advies inzake de eenheid van
opleiding tot den dienst des Woords. Ik zou u
niet zijn lastig gevallen, indien ik niet gaarne nu
publiek rekenschap wilde geven, waarom ik mijne
handtekening handhaaf, ook nu de dissenteerende
broeders, naar hun volkomen recht, hunne beza-
ren hebben uiteengezet.

Mij drong de zeer diepe overtuiging van de nood-
zakelijkheid van eenheid van Opleiding, om, in-
dien eensgezins mogelijk, tot een compromis mee
te werken, dat aan de m. i. zoo schadelijke ge-
deeldheid een einde maakt.

Zonder naar de oorzaken van den toestand een
onderzoek in te stellen, meen ik toch, en zeker
veel velen met mij, dat de tegenwoordige verhou-
dingen den vrede en de rust der Kerken ernstig
verstoren, de wetenschappelijke ontwikkeling be-
lemmeren, de beste krachten verdeelen, de door-
werking van onze beginselen, ook in het natio-
nale leven, tegenhouden. Zoo blijven kan het m. i.
niet.

Als het nu kan, zonder prijsgave van de re-
chten der kerken enerzijds en zonder wezenlijke
schennis van het Universitaire beginsel anderzijds,
meende ik mijn stem niet te mogen onthouden.

En waar in alle artikelen over benoeming, schor-
ing en ontslag van de Theol. Hoogleraren naar
dit Concept om het kort te zeggen, de knop van
de deur in de hand der Kerken blijft (immers
alijd staat het eind oordeel en de eind beslissing
aan de Kerken) meen ik, dat deze met een zoo
dang subject zijn aan de Synode, tevreden kunnen
wezen.

Anderzijds blijft naar mijn oordeel de Univer-
siteit ongeschonden, omdat ik in de opvatting van
het wezen der Universiteit nog steeds uw gevoelen,
in 1899 ontwikkeld, ben toegedaan.

Over bijkomstige punten kan zeker de Synode
nog beraadslagen, b.v. over den duur van het
Contract. Toch zou ik niet durven raden om dit
artikel te veranderen, omdat als de Kerken de
Vereniging voor H. O. binden, zij ook zichzelf
binden.

Daar ik geen Medewerker ben van de *Bazuin*,
begrijp ik, dat ik met een bescheiden plaatsje
moet tevreden zijn. Reden waarom ik niet verder
de gronden voor mijn gevoelen durf uiteen te zet-
ten. Ook mijn bede is, dat de Heere aan de Kerken
in deze gewichtige zaak zijn leiding niet onthoude.
Er staat zoveel op spel voor de toekomst van
Kerk en vaderland; en indien de Kerken meenen
dit Concept te moeten afwijzen, dan moet het
zeker wel zijn onder het besef van de groote ver-
antwoordelijkheid, die dit ook voor de toekomst
medebrengt.

Mocht het zijn, dat op een nieuwe plaats, een
nieuwe pagina der historie begint inzake de O-
pleiding tot den dienst des Woords.

Mijnheer de Redacteur! Gaarne verklaar ik in
te stemmen met het slot van uw laatste artikel
over dit Concept: „In de verwachting, dat de
voorwaarden onder welke de V. U. door de Rege-
ring straks met andere Hoogescholen gelijk gesteld
zal worden, geen inbreuk zullen of mogen maken
op het Contract, dat thans misschien tusschen
Kerken en Vereeniging gesloten zal worden, doen
wij onderrijds ons handtekening onder het Advies
gestand en raden wij de Kerken aan, om overeen-
komstig dit advies aan de gedeelde opleiding een
einde te maken.”

Hoogachtend,
Uw. br. in J. C.,
P. BIESTERVELD.
Kampen, 24 Maart 1902.

Moge dit goede woord ingang vinden.
Zoolang de twistspeld der opleiding blijft
bestaan, kan het niet tot eendrachtige saam-
werking in ons kerkelijk leven komen.
Al mag de concept acte allerminst een ideale
oplossing der quaestie worden genoemd, prac-
tisch biedt ze toch een weg, waarop de be-
staande gedeeldheid kan ophouden.

Wie omdat het *best* niet te bereiken is, het
goede verwerpt, draagt zelf de schuld, wanneer
het *kwade* bestaan blijft.

Officiële Berichten.

Provinciale Synode van Noord-Brabant
en Limburg.

De Provinciale Synode der Geref. kerken
van N.-Brabant en Limburg zal D. V. dit jaar
gehouden worden te Breda, den 11den en 200
noodig den 13den Juni.

Stukken voor het Agendum, opgave van uit-
te brengen rapporten en namen der afgevaar-
digden, met bijvoeging hunner woonplaats,
worden bij den eerstondergeteekende ingewacht.

Namens den Kerkeraad der roepende kerk
van Klundert:

J. D. v. D. VELDEN, *Præses*.
A. C. v. DRIMMELEN, *Scriba*.
Klundert, 4 Maart 1902.

De Kerkeraad der Geref. Kerk Dordrecht C.
verzoekt van heden af, brieven en andere
stukken voor den Kerkeraad bestemd, te zenden
aan het adres van ondergeteekende, wijl de
heer Ds. H. J. Reuyl om gezondheidsredenen
voor eenigen tijd buiten de plaats vertoef.

G. F. W. HEERINGH, *Scriba*.
Dordrecht, 2 April 1902.

De vergadering der Geref. Kerken in de
Classis Dordrecht zal D. V. worden gehouden
den 20sten April, 200 noodig den 1en Mei.
Stukken en punten voor 't Agendum worden
ingewacht bij den eersten ondergeteekende vóór
of op 15 April a. s.

Namens den Kerkeraad der roepende kerk
van Heerjansdam:

Ds. D. POL, *Præs*.
T. VAN GEMEREN, *Scriba*.
Heerjansdam, 1 April 1902.

Buitenland.

Duitschland. Eene nieuwe uitgave
van Zwingli's werken. Luther in
beginsel voor de Presbyteriaanse
kerkregering.

In het begin der voorgaande eeuw, bij het
opnieuw ontwakken van het Christelijk leven,
werd de behoefte gevoeld om de werken der
reformatoren opnieuw uit te geven. Zij waren
nog wel in de bibliotheek te vinden, maar met
stof overdekt; het nieuwe tijdperk, dat de kerk
des Heeren intrad, maakte het noodzakelijk,
dat de werken van de mannen die tot zegen
van Christus' kerk gearbeid hadden, weer op
nieuw bekend werden. Het platte, vulgaire
nationalisme, dat de kerken zoozeer had ver-
woest, was overwonnen, en daarom werd er
behoefte gevoeld, om uit de schatten van de

werken der hervormers nieuwe leiding en nieuwe
bezieling te ontvangen.

Het was daarom in 1828. Van de uitgever-
firma Schetske en Zoon eene goede gedachte,
om eene nieuwe uitgave van de werken der
reformatoren der 16de eeuw te ondernemen.
Het spreekt wel van zelf, dat men die nieuwe
uitgave niet zoo laten bestaan in een herdruk
van vroegere uitgaven, maar dat men een criti-
sch nauwkeurige uitgave, die van het noodige
geschiedkundig en letterkundig apparaat voor-
zien was, in het licht zou geven.

De bovengenoemde firma begon met de uit-
gave van de werken van Melancthon, en daarna
deed zij die van Calvijn verschijnen. Met de
werken van Calvijn is men voor een tweetal
jaren gereed gekomen. Als men weet, dat die
uitgave in 1863 begonnen werd, en dat zij
eerst in 1900 voltooid werd, dan zal men niet
kunnen beweren, dat er in dezen overijld ge-
werkt is. Maar men vergeet niet, dat de wer-
ken van Calvijn *achttien* delen in beslag
nemen, en dat in die kostelijke uitgave heel
wat meer staat, dan in de in Nederland zoo
bekende uitgave in negen folianten van Schip-
per. Jammer maar, dat menigen niet in staat
is, om deze kostbare uitgave van Calvijn's wer-
ken aan te schaffen; immers een som van f. 300
is voor velen te hoog.

De uitgevers van het *corpus reformatorum*,
zoo als de complete uitgave van de werken
der hervormers genoemd wordt, hebben hun
arbeid na het verschijnen van Calvijn's werken
niet opgegeven. Zij hebben nu de uitgave van
de werken van Zwingli ter hand genomen, waar-
van de eerste aflevering denkelijk in de maand
October van dit jaar verschijnen zal. De uit-
gave geschiedt met medewerking van de Zwingli-
vereniging te Zürich, en zal worden bezorgd
door de bekende handen van Prof. Dr. Egli
en Dr. Finsler, mannen die zich door het na-
voorschen van alles wat op Zwingli betrekking
heeft, reeds verdienstelijk hebben gemaakt.

Tot hertoe bestond er slechts één uitgave
van Zwingli's werken, die van Schuler en
Schulthess. Doch deze is sedert langen tijd
uitverkocht. Daarbij komt, dat er tegenwoordig
veel meer van Zwingli kan gedrukt worden dan
een tweetal eeuwen geleden. Immers zijn zool-
van Calvijn als van Zwingli, in lateren tijd
vele belangrijke brieven gevonden, die in vorige
uitgaven niet konden opgenomen worden.

Deze Zwingli-uitgave zal verschijnen in 120
afleveringen van vijf vel druks. Men berekent
dat er twintig jaren zullen verlopen, voordat
de uitgave compleet zijn zal. De prijs is gesteld
op f. 1.80 per aflevering; dus zullen